

Grzegorz Trela
Adiunkt IFiS UP, Kraków
Katedra Logiki i Metodologii Nauk

Filozofia języka i epistemologia W.V.O. Quine'a

Kilka miesięcy temu minęła dziesiąta rocznica śmierci Willarda Van Ormana Quine'a, bodaj najwybitniejszego filozofa i logika amerykańskiego w wieku dwudziestym, a także jednego z bardziej wpływowych myślicieli w szeroko pojmowanym świecie anglosaskim drugiej połowy tegoż stulecia.

W moim wystąpieniu chciałbym przedstawić rekonstrukcję i krytyczną analizę (z konieczności) wybranych, najślawniejszych, argumentacji semiotycznych i epistemologicznych tego autora.

Przywołanie okoliczności rocznicowych jest pretekstem do próby namysłu nad - z jednej strony - osobliwościami recepcji filozofii Quine'a w naszym kraju, z drugiej zaś wskazanie na związki teoretyczne zachodzące między jego koncepcjami, a rezultatami wypracowanymi w kręgu Szkoły Lwowsko-Warszawskiej - zwłaszcza stanowiskiem Kazimierza Ajdukiewicza i Stanisława Leśniewskiego. Alfred J. Ayer, wprawdzie już blisko trzydzieści lat temu, w swoim sławnym opracowaniu filozofii XX wieku pisał (o Quine'nie): *Każda jego książka czy artykuł staje się natychmiast przedmiotem ożywionych dyskusji wśród specjalistów i często wyznacza problematykę ich późniejszych, wieloletnich badań własnych.*¹ Z polskiej perspektywy, wspomniana osobliwość odbioru koncepcji Quine'a polega na tym że, o ile słowa Ayera nadal dobrze opisują status dociekań nad myślą autora **tezy o niezdeterminowaniu przekładu** w krajach anglojęzycznych, o tyle w krajowej literaturze nawiązują do niego autorzy nieliczni, na dodatek - najczęściej - przywołując któryś z dwóch cytatów z *Dwóch dogmatów empiryzmu*², zupełnie tak, jakby Quine niczego innego, wartego uwagi nie napisał³. Zatem, przyglądając się zasygnalizowanej, frapująco poznawczo, sytuacji i nawiązując do (m.in.) wspomnianej wyżej tezy, wyartykułowanej w sposób pełny w [W.Quine, 1960], a także jego stanowisku w zakresie dychotomii analityczne-syntetyczne, koncepcji epistemologii znaturalizowanej, Quine'owskiego holizmowi i jego ujęciu filozofii logiki spróbuję dokonać oceny aktualności tego stanowiska w kontekście toczonych

---

¹ A. J. Ayer, 1982, s. 242.

²(i) *Nauka jako całość podobna jest do pola sił, którego warunkami brzegowymi jest doświadczenie. Konflikt z doświadczeniem na brzegach pola powoduje odpowiednie przystosowania w jego wnętrzu. Niektórym ze zdań, przypisana zostaje inna wartość logiczna. Zmiana oceny jednego z tych zdań pociąga zmianę oceny innych za sprawą ich logicznych związków, przy czym prawa logiki są po prostu dalszymi twierdzeniami systemu, pewnymi innymi elementami pola. Zmieniwszy wartość logiczną jednego zdania, musimy zmienić wartość logiczną niektórych innych, które mogą być zarówno zdaniami powiązаныmi logicznie z tymi pierwszymi, jak i ze zdaniami ustalającymi same związki logiczne. Pole jako całość jest jednak na tyle nie zdeterminowane przez swoje warunki brzegowe tj. przez doświadczenie, że istnieje znaczna swoboda wyboru zdań, które wobec danego konfliktu z doświadczeniem mają być „przecenione”* [W. Quine 1953, s.71-72].

(ii) *Wiedza naszych ojców jest materią utkaną ze zdań (...). Jest to tkanina szara, biorąca czerń od faktów i biel od konwencji. Nie znajdują jednak rzeczowych powodów, by mniemać, że są w niej nici całkiem czarne lub też całkiem białe.* [Quine 1953]

³ Jedynymi znanymi mi wyjątkami od tej reguły, z ostatniego ćwierćwiecza, są prace prof. B. Stanosz, A. Nowaczyka i T. Szubki.

współcześnie debat filozoficznych, a także związków teoretycznych zachodzących między zrekonstruowanymi koncepcjami amerykańskiego filozofa i tym, co głosili jego Polscy antenaci. W wystąpieniu pojawią się także nawiązania do swoistego „pomostu” między filozofią Quine’a a koncepcjami rozwijanymi w Szkole-Warszawskiej, a mianowicie logicznego empiryzmu, zwłaszcza w ujęciu Rudolfa Carnapa. Wszystko to w powiązaniu z (najpewniej) pierwszym tekstem dotyczącym filozofii Quine’a, opublikowanym w języku polskim przez Mistrza semiotyki polskiej, a jednocześnie gospodarza seminarium PTS - prof. Jerzego Pelca [J. Pelc, 1956].

Ważniejsze prace wykorzystane przy opracowaniu wystąpienia:

Ajdukiewicz Kazimierz

1963-65 *Język i poznanie*, t. 1-2, Warszawa.

Ayer J. Alfred

1982 *Philosophy in the Twentieth Century*, New York.

Carnap Rudolf

1942 *Introduction to Semantics*, Harvard, Mass.

1956 *Meaning and Necessity*, The University of Chicago Press, Illinois.

Jadacki J. Jacek (T. Bigaj, A. Lissowska)

1996 *Co istnieje?*, t. 1, Warszawa.

Leśniewski Stanisław

1912 *Próba dowodu ontologicznej zasady sprzeczności*, przedruk w: [Jadacki, Bigaj, Lissowska 1996]

1913a *Czy prawda jest tylko wieczna, czy też wieczna i odwieczna. Szkic popularno-polemiczny z zakresu teorii twórczości*, przedruk w: [Jadacki, Bigaj, Lissowska 1996]

1913b *Krytyka zasady wyłączonego środka*, przedruk w: [Jadacki, Bigaj, Lissowska 1996]

Pelc Jerzy

1956 *O książce Quine’a „Z punktu widzenia logiki”*, w: MYŚL FILOZOFICZNA 6/1956.

Quine Willard Van Orman⁴

1953 *From a Logical Point of View*, Harvard, Mass.

1960 *Word and Object*, Cambridge, Mass.

1970 *Philosophy of Logic*, Harvard, Mass.

1973 *The Roots of Reference*, Open Court, La Salle, Illinois.

1987 *Quiddities, An Interminently Philosophical Dictionary*, Harvard, Mass.

1992 *Pursuit of truth*, Harvard, Mass.

1995 *From stimulus to science*, Harvard, Mass.

Tarski Alfred

1956 *Logic, Semantics, Metamathematics Papers from 1923-1939*, Oxford University Press, Oxford.

---

⁴ Najważniejsze, przywołane, prace Quine’a są dostępne w języku polskim w przekładzie prof. Barbary Stanosz, względnie jej ucznia prof. Cezarego Cieślińskiego.